

Polenští ševci, koželuhové a kožešníci, IV. část – dokončení

V závěrečné části se ještě zastavme u větších obuvnických podniků v Polné – továren, jak se také na firemních dopisech a razítkách prezentovaly. Působily v našem městě koncem 19. a některé ještě počátkem 20. století.

Amalie Basch, Schuhwarenerzeugung in Polna, Böhmen. Firma vyráběla obuvnické výrobky v tehdejší části Židovské město, v domech čp. 10 a 14b. Jeden z domů, po přečíslování označený čp. 408, vlastnila Amalie Baschová. Ze záznamu v pracovní knížce obuvníka Karla Taura se dozvíme, že u této firmy byl v letech 1897-1900 zaměstnán jako mistr v Herrichtungu, což byla dílna vyrábějící svršky. Podle nádherného tiskopisu „Blahopřání milému mistru Karlu Taurovi k jmeninám od dělnic a dělníků z herrichtungu“ lze soudit, že dílna nebyla zřejmě malá. V seznamu polenských podniků z roku 1902 není již tento podnik uveden. Amalie Baschová je však ještě uvedena mezi vlastníky domů (coby majitelka čp. 408).

Gschwindt Schuhfabrik in Polna. S touto obuvnickou firmou se opět setkáváme v pracovní knížce Karla Taura, který zde podle razítka „Schuhfabrik, A. Gschwindt, Polna“ pracoval v letech 1893-1894 a 1896-1897 jako Ober-*teilherrichter* (svrškař). V seznamu polenských podniků z roku 1897 a v dalším, podobném, vlastníků domů se již se jménem A. Gschwindt nesetkáváme. Místo působení této firmy v Polné není na razítku uvedeno.

Waringer Zikmund. Je uváděn mezi obuvnickými podniky v seznamu z roku 1897, mezi vlastníky domů však uveden není. Je tedy pravděpodobné, že podnikal v pronajatém objektu. V dalších letech se již jeho jméno mezi polenskými obuvníky neobjevuje.

Mattausch a Haneschka. Zřejmě původem čeští občané Matouš a Haneška z Vídně nebyli vlastníky jejich jmény označené firmy. Podívejme se na údaje uváděné o tomto podniku na firemní obálce uložené v archivu Klubu za historickou Polnou: „Obuvnické továrny Mattausch a Haneschka (majetník Arnošt Vilém Goldschnit) – továrna I., Vídeň VII, Schottenfeldgasse 72, dříve Vídeň VII, Seidengasse 36 - továrna II., Polná (Čechy)“. Tento, na svou dobu poměrně velký podnik, zahájil v polenské filiálce výrobu v lednu roku 1896 v patrové budově na Horním městě a již jako zahraniční firma působící v nově vzniklém Československu ji ukončil v roce 1920. O velikosti podniku si můžeme udělat představu podle počtu zaměstnanců a podle objemu výroby. V letech 1900-1914, kdy firma nejlépe prosperovala, zaměstnávala také nej-

více dělníků. Podle údajů z roku 1902 to bylo 92 zaměstnanců. Během svého působení prošlo podle záznamů ve firemní knize Arbeiter-Verzeichnis tímto obuvnickým podnikem 553 zaměstnanců včetně 32 mladistvých. Dle profesí pracovníků docházelo již v této, ve své podstatě manufakturní výrobě k určité dělbě práce. Profese uváděné v německém jazyce přeloženy do češtiny to jenom dokládají: kráječ, stehovač, lepič, flokař, dělník u stolu, příštípkář a také domácí dělník. Podnik, jak bylo v té době zvykem, využíval pro kompletaci bot domácích dělníků formou práce ve mzdě. Podle dobových fotografií pracovalo přímo v tovární budově i mnoho žen při šití svršků a při dokončovacích pracích, jako např. apretaci bot, balení a expedici výrobků. Na fotografii z roku 1899 napočítáme 36 osob, z toho polovina jsou ženy. Podle ročních výkazů firmy vyrobilo se zde např. v roce 1916 celkem 28 660 párů bot. Od tohoto roku však výroba trvale klesala a vlivem nedobré hospodářské situace po skončení první světové války se vyrobilo v roce 1919 jen 6 101 párů bot. Značný pokles byl pravděpodobně jednou z příčin likvidace polenské filiálky. A nejen to. Po zániku Rakouska-Uherska se začaly ve městě rozvíjet české obuvnické firmy. Budovu továrny koupilo v roce 1922 za 225 tisíc korun od původního majitele město a po její adaptaci sloužila od 3. listopadu 1922 Odborné hospodářské škole.

Literatura:

Pojmon, F.: *Polná*

Kudrnáč, V.: *Adresář polit. okresu Německobrodského 1903*

Kuba, W. – Prechal, J.: *Továrna na obuv Mattausch a Haneschka v Polné* (Polensko č. 2/2001)

Ivan Prokop a Jan Prechal

Ze vzpomínek Vlasty Švejdové, roz. Sázavské, nar. 1904, na pobyt Hrabalových v Polné

Nevlastní otec spisovatele Bohumila Hrabala – František Hrabal – přišel do Polné jako svobodný mládenec na pozvání svého strýce Františka Janků. (František Janků byl po Rudolfu Sadilovi majitelem domu čp. 29 na Husově náměstí. Provozoval zde hostinskou živnost s ubytováním a kavárnou. Byl rovněž majitelem sodovkárny v objektu měšťanského pivovaru v Polné. V roce 1922 dům čp. 29 prodal Josefovi a Marii Kubičkovým, kteří zde později provozovali také řeznictví a uzenářství. František Janků a jeho manželka Marie Janků se odstěhovali do Chrudimi, kde byli majiteli zasílatelství a později velkoskladu

s uhlím). František Janků zaměstnával Francina Hrabala zpočátku jako příručího, později jako účetního u své firmy pozůstávající z obchodu a výroby sodovek (současně byl F. H. účetním měšťanského pivovaru). F. Hrabal se tedy objevil v Polné ještě před příchodem své pozdější manželky Marie Hrabalové, roz. Kyliánové. I ona přijela do Polné na pozvání F. Janků někdy v roce 1915. Přijela tehdy z Brna s malým Bohouškem, jeden a půl roku starým, v náruči. Chlapce měla za svobodna, prý s jistým majorem rakouské armády. Pan Janků, jako právo-várečný měšťan, zprostředkoval mladé matce místo pomocné účetní v místním měšťanském pivovaru.

Teprve v Polné se nejspíš seznámili F. Hrabal a M. Kyliánová, a zde též uzavřeli 7. února 1916 sňatek, jak dokládá výpis z matriky na Městském úřadě v Polné LLL, str. 280. Další zápis v matrice narozených - BBB, str. 209 - svědčí o tom, že se dne 25. září 1917 v Polné manželům Hrabalovým narodil syn Břetislav Josef, a to v domě Antonína Marase čp. 130-I. Dům stával v Poděbradově ulici, vedle bývalé dívčí školy.

Hrabalovi se později přestěhovali do areálu měšťanského pivovaru, kde obývali byt v přízemí s okny do dvora. Paní Švejdová vzpomíná, že často do tohoto bytu chodila hlídat obě děti (bylo jí tehdy 12 až 14 let), když oba rodiče zkoušeli či hráli divadlo. Byla válka a žilo se velmi skromně. Na podlaze bytu měli Hrabalovi místo koberců rozstříhané žoky od chmele. Pokud nepřišla hlídat chlapce V. Švejdová, hlídala je jedna z umývaček láhví ze sodovkárny.

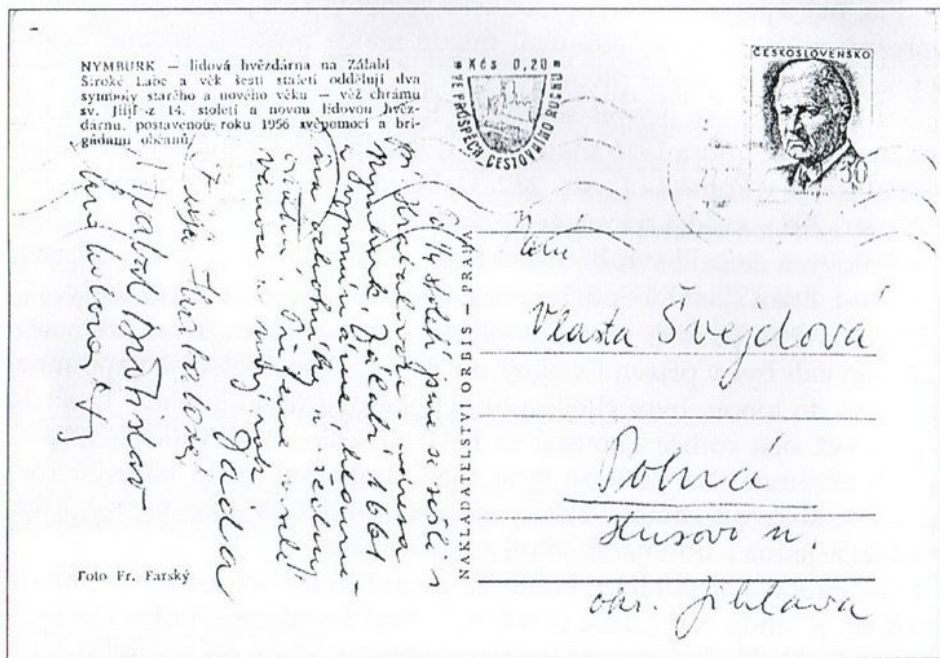
Paní Hrabalová platila v Polné za místní krasavici a mnohý mladý muž by jí tehdy rád „ležel u nohou“. Paní Švejdová dlouho vlastnila fotografii M. Hrabalové s krásnými dlouhými vlasy od místního fotografa Adolfa Veselého, kterou později darovala Dr. V. Mayerovi - primáři nosního a ušního oddělení nemocnice v Nymburku - příteli Hrabalových.

Za paní Hrabalovou často jezdil do Polné z Brna její bratr, velký fešák v širáku a s hůlkou.

Společnost okolo ochotnického spolku Jiří Poděbradský se často scházela v hostinci U Slovana na Husově náměstí, kde vlastně byl i divadelní sál, ve kterém se zkoušelo a hrálo. Hostinec patřil do majetku právo-várečných měšťanů.

Vlasta Švejdová-Sázavská měla bratra Otu (nar. 1910), který s malým Bohouškem kamarádil a jednou ho prý vytáhl z rybníka a ve zmáchaných šatech přivedl k radosti rodičů domů.

Důkazem hlubšího a trvalejšího přátelského vztahu mezi V. Švejdovou a Hrabalovými je pohlednice, která se dochovala v korespondenci V. Švejdové. Odeslaná je z Nymburku 22. prosince 1968 a v textu stojí: „Po čtvrt století jsme se sešli s pí. Hrabalovou – adresa Nymburk, Zálabí 1661 a vzpomínáme hlavně na ochotníky a všechny ostatní. Přejeme veselé Vánoce a Nový Rok. Dada, Marja ? Hrabalová, Hrabal Břetislav, Hrabalová M. „

Polná je s Bohumilem Hrabalem mj. spjata i s prvním ochutnáním a pitím piva. Sám k tomu v jednom ze svých rozhovorů říká: „...žil jsem v polenském pivovaru, kde se pochopitelně pilo pivo... vždycky jsem se s velkou chutí napil piva už jako čtyř – pětiletý.“

Polná to byla, kde malému Hrabalovi zachutnalo pivo, kterému zůstal po celý život věrný, které proslavil ve své literatuře, které mu dávalo „...jistě nadšení a smysl pro věci groteskní a humorné.“ Bylo by dobře, aby při hodnocení tohoto pivního fenoménu v Hrabalově životě nebylo opomenuto, že na počátku všeho byly jeho ranné polenské zážitky.

Bohumil Černý

T. G. Masaryk v Polné r. 1899

V době hilsneriády navštívil T. G. Masaryk dvakrát město Polnou (4. prosince a 11. prosince 1899), aby si na místě ověřil četná fakta související s vraždou Anežky Hružové. Vzhledem k tomu, že se již rozpoutal boj a útoky studentů na pražské univerzitě proti Masarykovi, jakož i fanatických katolíků a antisemitů v tisku, přijel Masaryk z bezpečnostních důvodů do Polné pod krycím jménem Gottlieb Boeck.

Z jakých důvodů používal právě tohoto jména? Ernst Boeck se narodil 5. 3. 1857 ve Vídni a studoval na univerzitách v Praze, Vídni, Kielu a Štýrském Hradci. Doktorát filozofie získal ve Vídni v roce 1882 a při studiu medicíny se orientoval na psychiatrii. Ve Vídni se seznámil s Masarykem. Masaryk mu poradil, aby se ucházel o místo na psychiatrické léčebně v Opavě. Zde Boecka Masaryk navštívil v září 1898 cestou z dovolené trávené na Slovensku.

Mezi oběma učenci se vyvinulo přátelství. Masaryk Boeckovi posílal odbornou literaturu z oboru psychologie a psychiatrie. Radil se s Boeckem o léčbě duševní choroby své ženy Charlotty i dcery Alice.

Když za války Masaryk připravoval v exilu boj o vznik samostatného československého státu, podporoval E. Boeck jeho rodinu v Praze, dokonce i syna Jana Masaryka poslaného otcem na převýchovu do Ameriky. Alici, která byla kvůli otcově zahraniční činnosti vězněna ve Vídni, E. Boeck navštěvoval ve vězení.

Ředitel psychiatrické léčebny v Opavě dr. Ernst Boeck zemřel 2. 9. 1924 v Opavě, kde byl i pohřben.

Zařazujeme další ze studií Břetislava Rérycha (1872-1936). Napsána byla pravděpodobně ještě v období Rakouska-Uherska. V pozůstalosti zanechal několik kopií této práce, jedna z nich byla věnována Klubu Za historickou Polnou. Text příspěvku přetiskujeme prakticky bez zásadních úprav.

Břetislav Rérych

Bývalá řemesla

V názvosloví polenských domů, které mají přezdívky již z r. 1562 až do r. 1842 jsou zábavné a pozoruhodné přezdívky majitelů, jak jim po doškách říkali. Nejvíce přídomků pochází od zaměstnání obyvatel a tu mezi nimi sledujeme řemesla dávno zaniklá. U soukeníků, u aněmochrů, u přesličkářů, u hulkařů, u popelářů, ve flusovně, u škrobařů, u kramplířů, u houžvičkáře, u barevny, na rámech, v pastoušce, u vejpalníků, u drába, u uhlíře, u havíře, u

řezáče, u mazače (kolomažníka)... Zapomenou se brzo i ta jména, zapomenou se také všelijaké ty pochody výroby a řemesel starodávných. Některé výroby popsali jiní, jako uhlíře, kolomažníka, houžvičkáře, běliče. Mám na mysli některé jiné o nichž jsem dosud nečetl.

Škrobař.

Kdo dnes zavítá do kraje Českomoravské vysočiny, kde leží města Pelhřimov, Jihlava, Žďár, Přibyslav, Německý Brod, Polná, je v tak zvaném bramborářském kraji. Pátral jsem, kdy byly brambory do tohoto kraje zavezeny. Asi v letech šedesátých 19. století stávaly se brambory teprve průmyslovou rostlinou. Před tím byly druhy k jídlu: železné brambory české, rohlíky, mandlové brambory... Teprve potom přišly obrovské brambory z Hamburku. Lid se divil „hamburákům“, ale po čase degenerovaly. Nové jsou zejména zelenáče (škrobáky) atd. V letech šedesátých dělali hospodáři na popud Hospodářského spolku v Polné a v Jihlavě zkoušky s cukrovkou. Ale brzo se ukázalo, že jen brambora patří na hory naše.

Kdo dnes navštíví moderně zařízené škrobárny a syrobárny společnosti Amylon jako je Dextra v Německém Brodě, závody v Ronově a Žďáře, Dlouhé Vsi, Polné ad., podívá se moderní výrobě bramborového škrobu, dextrinu, klovatiny, syrupu a hroznového cukru.

Prvním škrobárníkem byl Landsman, kupec v Polné. Koupil na škrobárnu starou barevnu u rybníka Plaze. Zde zařídil škrobárnu, která dodnes trvá. Pamětníci mi vypravovali o výrobě takto: „Brambory měřily se na soudky nebo vážily ve „filfasech“ a donášely do sklepa“. Brambory praly v kádi ženské košťaty. Potom nasypaly čisté brambory do kruhadla, které tahaly ze strany na stranu. „Zdrtky“ byly veliké a mezi nimi kusy nedostrouhaných brambor. Škrob ženy vypíraly ve zvláštním kolíbadle, které se ve vodě kymácelo a škrob vypadával sýtem. Také prý ze začátku propíraly škrob ručně v pouhých řešetech. Škrob dělníci usazovali a prali v kádích jež měly po straně 12 „špuntů“ pod sebou. Škrobovou kaši míchali karbovačkou. Škrob sušili na lískách.

Škrobárnu Landsman neudržel, vstoupil do spolku s Bergmanem, kupcem. Po něm převzal a po továrnícku škrobařil Jaroslav Pittner, od kterého převzala podnik firma Novák a Jahn z Prahy. Od té doby měl škrobárnu V. Pojmann a zařídil ji znova.

Kramplíř.

Krample sloužily na česání vlny. Byla z kůže a drátu. Můj otec byl kramplířem. Bylo to za dob slavného soukenictví polenského. Kramplíři byli v městě jen dva, nakonec zbyl můj otec sám. Byl poslední svého řemesla v Polné. Když jsem odrůstal škole přestávalo řemeslo. Bylo vytlačeno strojovou výrobou kramplířů ačkoli žádné řemeslo nemělo tolik strojů jako kramplířství. Můj otec dodával krample soukeníkům z Humpolce. Jezdili k nám pro ně ještě

Dítě, Skorkovští, Kocianové, Strádalové. Také časem přišli koupit krample punčocháři, ba i sedláci přišli pro „aušusové“ kusy na česání dobytka.

Kramplíř koupil na krample celou kravinu (hovězí kůže). Na velikém stole, který ráno a v neděli sloužil dětem za pokojíček, kravinu položil a železným tupým půrkem podle pravítka narýhoval ji na pásy 22 cm široké přes celou kůži. Potom brousil svůj kapesní žabce podobný nůž. Divil jsem se vždycky jeho oku, když od ruky řezal rovné pásy jako podle pravítka jen podle čárky. Kůže dodával koželuh Ludvík Schiller z Polné. Nejdražší kravinu platil 20 zlatých.

Kůže byly silné jádrové, zvláště u hřbetu a z takových silných kůží dělaly se jen řemenové pásy kramplové. Od silné kůže musela se spodní vrstva „špolda“ oddělit. Na to byl stroj zvaný „nůž“. Kožený pás navíjen byl z válce na válec přičemž se o dlouhý našroubovaný kosíř špolda odřízla. Rádi jsme točili klikou. Když kůže nabíhala na nůž napínala se jako buben a zněla jako když dnes z dálky zní automobil. Často najednou nastal krach! Kůže se přetrhla nebo zajela šikmo a přeřízla se. Tu se otec moc zlobíval na nás – měl škodu. Menší škoda bývala přořízla-li se na kosíři jen otvor. Takovou díru otec ze všech stran šikmo seřízнул, připravil si do ní záplatu tak dovedně opačně seříznutou, že když ji vklížil do díry a zasypal drobnou „špoldou“ zvanou „mrt“, nikdo ji více nenašel.

Upravené pásy kůží řezal otec nožem zase podle „rýsovek“ črtaných půrkem po kůži – na obdélné kusy o délce as 30 cm. Kožené kusy, zkrátka „kůže“, vybral otec a položil po páru na sebe, aby byly v barvě stejné. Nemělo to účelu praktického, ale pěkně to vypadalo neboť se krample prodávaly po párech. Potom si otec připravil „koně“. Byla to stolice čtyřnohá, která měla dopředu robustní svistou desku do výše hlavy. Když otec na „koně“ zasedl, přitáhl si jej k oknu, aby dobře viděl. Předtím upravil si „desku“. Byla to jakási mělká pevná bednička do níž nalito bylo vosku včelího, veliká byla jako kůže. Na „desku“ připevnil otec pár kůží dvojité a upevnil tak, že byly napnuty jako papír na rýsovice. Na okraji desky byly rýhy pro pravítka železná, které se posuňovaly po kůži jako se linkuje papír na „lenoch“. Odtud říkali jsme také „koni“ kramplířskému „lenoch“. Na prvním okraji pravítka byly vypilovány žlábků pro jehly, které se posuňovaly po pravítku, aby píchaly řady dírek skrz obě kůže. Než začal otec pracovat, brousil na dobrém brousku „píchátko“. Bylo to držátko, cibulovitá násadka, jež se chopila do obou rukou, aby se prudce vbodla do kůže druhým koncem, kde byly dvě silné dlátkovitě broušené jehly. „Píchátko“ muselo být ostré. Když otec na brousku obě jehly do dlátka brousil, znělo mi to v uších a slyším až podnes jasně slova „pivri, pavra, pivri, pavra...“ Potom zasedl otec rovně k pichadlu a začal rychle podle pravítka bodat dírky jako stroj. Do jednoho řádku jich bodal 60 až 80 dvojic. Píchalo se trochu šikmo, takže vznikal vlastně dvojřádek. A takových dvoj-

řádků bylo v krampli také 60 až 80. Bylo tedy celkem v hotové krampli nejméně 3600 dírek až 6400. Když píchátko prorazilo obě kůže a zajelo až do vosku, ruplo to, když z vosku vyjelo ven, mlasklo to. Rupavý ten zvuk přerušilo zřídka protivné skřípnutí. To zlomil otec jehlu. Nasadil ji místo do žlábků do železného válce. Tu pravidelně zaznělo rázné zaklení „Sakra mondýdě“. Odkud tohle zaklení otec vzal, nevím. Buďto od mé babičky Johany Chocenské, která jako 12-14 leté děvče pamatovala Francouze v Polné za dob Bonaparta a měla o nich celé „kronyky“, ba i písničku francouzskou, nebo od svého bratra Josefa, který pracoval jako strojník v pivovare v Sant Etienu ve Francii. Otec musel přestat píchat otvory, musel vytrhnout zlomenou jehlu z násadky, zasadil a zakroutil novou. A to ho zdržovalo. Při práci si zpíval nebo pískal. Nemohl jsem pochopit, jak může tak rychle končit řádky a začínat nové, k čemuž musel poposadit pravítko. Později měl při práci na nose brýle. Když si pěkně ve 4-5 hodin ráno sedl k práci, s jídlem se nemeškal a jen půl hodinky schrupnul, vypíchal za den až 12 párů kramplí. Když byl vosk na desce moc rozpíchaný, přelil krabici znovu voskem.

Mezitím co otec píchal otvory, matka nebo bratr nebo dělník řezal drát. Původně otáčel se drát do dlouhých kleští, kdež se skřípl. Otočky rozstříhly na malé háčky krampličky jimž se špice zahnulý a přibrousily. To všichni pamětníci líčili za práci nanejvýš piplavou. Roku 1873 přivezl si otec na „háčky“ stroj z Vídeňské výstavy světové. Byl plný koleček a pák, šroubků, upomínal na šicí stroj. Otec na něm řezal drát nějakých dvacet let. Říkalo se mu zkrátka „háčkovací mašina“. Naše háčkovací mašina měla své vrtochy, někdy dělala dobrotu měsíc, někdy začala zlobit a otec ji rozebíral a spravoval. Žádný zámečnický tomu verku nerozuměl, jen otec sám. Seděl nad ní vždycky jako doktor, maje brýle na upoceném nose. Zkoušel a hromoval. „Sakra mondýdě“ se honily a tu jsme radši chodili ven druhými dveřmi. Zato, když mašina šla, bylo na ni radost podívat jak sypala tenounké háčky, které padaly do šuplíku až jich bývala kila. Pracovala tak jistě, že jsme při tom četli.

Otec jezdil pro těžké malé věnce měkkého bílého drátu do Jihlavy k Vohlrabovi železníku. Takový věnec jsme sotva unesli. Otec si ho zvažil, rozvázal a dbal, aby se mu drát nezamotal. Potom jsme drát čistili a převinovali na veliký buben. Drátěný věnec posadil se na „hošplí“, kónické to vřeteně dřevěné a rákosové. „Hošplí“ všech průměrů visely v naší dílně tucty. Našli jsme konec drátu, protáhli skrze řadu ostrých hřebů a zatočili jsme konec na buben. Buben byl ulit z těžké litiny a vypadal jako velikánský cylindr na hlavu. Buben jsme točili a drát držel a čistil se mezi hřeby, rovnal se a převíjel do velkého kola na cylindru. Jenže pušky cylindru museli jsme nechat zavřené a zaklínované. Když jsme zapomněli, bylo zle. Nebyli jsme sto potom drát z cylindru stáhnouti a dalo to práce neslýchané.

Převinutý a vyčištěný drát úzkostlivě chránili jsme před zmotáním. To bývalo hotové neštěstí v rodině neboť rozplétati kolo zamodrehaného drátu byl největší trest, který jsem dostal a nepředstavoval jsem si ubohé dušičky v očištění jinak, než, že musí rozplétat zamodrehaný drát.

Kolo drátu položilo se na plechovou mísu, tatínek vzal konec drátu a proplekl ho jako nit aspoň 10 dírkami, pacičkami a chápadly. Zatočilo se kolečkem a už to šlo jako kroupy. Stroj si drát odebíral, krájel, zahrnul v háčky, ohnul ještě jednou špičky a háčky padaly do šuplíku. V plné hrsti bylo jich tak 250-300. Jen když byl drát špatný a my nepozorní, zvedl si stroj několik otček a zmotal kolo. Došel-li drát, začala mašina tlouci. Točilo se u velkého kola as 2,5 m v průměru, z něj šel převodní řemen ke stropu k dřevěné transmisi a odtud na různé stroje. Na transmisi přidělávali jsme si, když se v naší dílně hrálo v neděli divadlo, oponu. Na ramenech dřevěného zeleného kola jsme se rádi houkali. Šlo to pěkně, jen nesměl člověk padnout až ke sloupu na ložisko.

Hotové dírkované kůže a drátěné háčky dávali jsme „sázet“ dělníkům po domácku. Byly to už jisté rodiny (Skočdopolovi, Vítkovi...), které nám sázely krample. I my jsme museli v čase pilné objednávky sázet, ovšem za plat jako jiní dělníci a dělnice. Když jsme se hodně přičinili, byla sotva krample za den, za dva, ale naše babky sázely až 5 kramplí. Naříkaly jen na ty nové fajnové druhy, že jim trhají lesklé drátky večer zrak. Byl jsem v dřevěné chaloupce u Doubků na dvoře kolikrát s dílem, když celá rodina u malého blikátka sázela krample. Jezdily ruce neúnavně, drát rupal do dírek až byla krample hotová. Na hřbetě leskly se stříbrné řetízky drátěných drátků, pospod se ježilo sta špiček. Dělníci hubovali byla-li díрка nedopíchnuta, což se stávalo někdy u spodní krample. Byl sice v dílně také stroj, který zrovna sám píchal a sám měl sázet, ale ten se neosvědčil.

Když přinesly sazečky dílo, prohlédl otec krampli, položil ji na stůl a špalíkem, na kterém byl přilepený smírek několikerým úhozem po háčkách zbrousil špičky drátku. Potom otec krample sortiroval, po dvou sbalil do vuliků, dovedně úzkým řemínkem na dvou místech svázal a ukládal do papírů do sucha. Zrezavět krample nesměla, proto je otec mazal olejem. Potom je posílal v bedničkách nebo v plátně sešité do Humpolce neboť polenští soukeníci už málo dělali.

I byla krample také oblíbeným hřebenem. Projela jemně každý vlásek zvlášť a hlava brzo zvykla na škrábání.

Nic nelituji více, jako že stroje důmyslného toho řemesla byly, když otec řemesla nechal, zničeny. Otec se na rozbírání strojů ani nešel podívat. Jaká by to byla dnes pěkná památka do muzea – dílna kramplířova.

Jan Vítek – 90 let

Dlouholetý člen Klubu Za historickou Polnou, Klubu přátel Polné s přídomkem „Století“, věrný a vytrvalý propagátor rodného města Jan Vítek se narodil 26. ledna 1913. V Polné prožil dětství, získával první vědomosti u pánů kantorů Rérycha, Tesky, Kouklíka, cvičil v Sokole, patřil mezi první členy místního skautského hnutí v čase jeho vzniku v roce 1925. Po vyučení černému řemeslu absolvoval Vyšší strojnickou školu v Praze, pracoval u firmy AEG Podmokly a později v ČKD Praha, kde působil déle jak čtyřicet let. Každému, kdo se s ním během dlouholetého působení ve významném pražském podniku i v jeho bydlišti v Praze 9 – Kbely setkal, trvale vstúpil do povědomí město Polná. Celá plejáda jeho spolupracovníků i kbelských občanů jméno Vítek bytostně spojovala s pojmem Polná. Psát více o jeho citovém vztahu k rodnému městu, kam se celý život vrací, by bylo nošením dříví do lesa. Vždyť na polenský rynek před rodný dům a sousední radnici přijížděl dokonce na tanku při zkušebních jízdách těchto strojů v době, kdy se vyráběly v ČKD. Jan Vítek vždy byl a je, i přes jeho pražský pobyt, z Polné.

Vyznání význačného českého spisovatele Karla Čapka, že „...rodný kraj je kraj dětství, kraj prvních a proto nejsilnějších dojmů, objevů a poznatků. Člověk se tam nemusí vracet, protože tam nepřestal žít, ať se stane cokoliv“, nám při svém životním jubileu Jan Vítek svým celoživotním vztahem k Polné, jejímu regionu a Vysočině na výsost jen a jen potvrzuje. Za dlouhodobou a obětavou propagaci Polné děkujeme a k významnému životnímu jubileu ze srdce blahopřejeme.

členové Klubu Za historickou Polnou

Milan Šup

Statistické ohlédnutí

Dvacáté století je již stoletím minulým. Tato skutečnost vyzývá, abychom se ještě jednou k nedávno uplynulému století vrátili a nahlédlí, co nám přineslo, k jakým změnám v životě obce a lidí došlo.

Vyhodnotit sociálně ekonomický vývoj umožňuje, mimo jiné vědní disciplíny, statistika. Neocenitelné údaje vyplývají z výsledků sčítání lidu, domů a bytů. Sčítání, vyhovující moderním požadavkům, se datuje rokem 1869, kdy byla poprvé v tehdejší Rakousku-Uhersku stanovena základní pravidla pro sčítání. Československá republika v započaté tradici pokračovala v pravidelných desetiletých intervalech, s výjimkou válečného roku 1940. Údaje ze sčítání lidu, domů a bytů

provedeného k 1. březnu 2001 umožňují vyhodnotit mnohé zajímavé údaje samozřejmě také za Polnou, porovnat je s údaji na počátku století i v jeho průběhu, vyhodnotit je i ve vztahu k údajům za vyšší správní celky – stát, kraj, okres, či jiným obcím v regionu.

Jaké tedy bylo to minulé století? Lidstvo si v něm „nadělilo“ dvě světové války, které trvaly po desetinu času století a dalších deset let si vyžádala obnova válkami narušeného hospodářského vývoje. Shrnutu, jedna pětina z času vymezeného dvacátému století. Také Polnou, kterou sice neprocházely fronty, čas válek nepříznivě ovlivnil. Český stát a českou společnost poznamenaly v historicky krátkém období četné společenské zvraty. Obyvatelé Polné prožili v minulém století svůj život v čase rakousko-uherského císařství, první a druhé republiky, protektorátu Čechy a Morava a také „Února 1948“, „Srpná 1968“ a „Listopadu 1989“. Někteří to celé stihly prožít osobně. Všechny tyto změny se zákonitě projeví v hospodářském vývoji města, populační vývoj nevyjímaje. Bude o nich pojednáno dále.

K zásadním změnám došlo v minulém století v městské infrastruktuře. Od počátku století byl budován vodovod a také kanalizace. Základem elektrifikace byla vlastní městská elektrárna (1911). Náměstí a chodníky v okolních ulicích byly opatřeny dlažbou v meziválečném období v první polovině století. Počátkem století byla vybudována lokální dráha pro osobní a nákladní dopravu navazující na hlavní železniční trať. Ve druhé polovině století byla přeprava osob na místní dráze zrušena (1982) a nahrazena veřejnou autobusovou dopravou.

Ve druhé polovině století byly již všechny domácnosti vybaveny elektrickou energií, připojeny na vodovod a až na výjimky na kanalizaci; město vybudovalo čističku odpadních vod. Byla provedena plynofikace a vozovky včetně místních komunikací dostaly bezprašný povrch.

V oblasti školství byly vybudovány dvě mateřské školy, prováděny rekonstrukce a modernizace dvou budov základní školy, provedena výstavba domu dětí a mládeže, koncem devadesátých let vybudována školní jídelna. Český svaz výrobních družstev vybudoval v Polné odborné učiliště s internátem.

V oblasti kultury bylo v první polovině století vybudováno muzeum, lidová Husova knihovna, samostatná budova kina a pro kulturní účely Lidový dům.

V oblasti zdravotnictví bylo v devadesátých letech dobudováno moderní zdravotní středisko s ordinacemi praktických a odborných lékařů.

V oblasti tělovýchovy a sportu byla nahrazena nevyhovující zařízení z doby první republiky sportovním stadionem v lokalitě „Za Barborou“ a v areálu Lidového domu vznikly tenisové kurty a hřiště pro odbíjenou. Trvalá pozornost byla věnována památkové péči.

Byla zahájeny opravy celého areálu místního zámku pro kulturní a společenské účely včetně muzea.

Průběžně byla prováděna rozsahem menší i větší údržba církevních objektů - čtyř kostelů a farní budovy. Koncem devadesátých let byla provedena rekonstrukce synagogy, po zániku polenské židovské komunity zcela zničené.

Věnujme se statistickým údajům, navzdory kritickým názorům, že statistika je přesný součet nepřesných čísel. Následující přehled čerpající ze sběru statisticky sledovaných dat poskytuje mnoho zajímavých údajů o počtu obyvatel, domů a bytů za minulé i za 19. století. Data se týkají Polné, okolních obcí i okresních měst; časově pak navazují na současný kraj Vysočina a území dnešní České republiky.

Počet obyvatelstva.

Čas, kdy Polná byla podle počtu obyvatel třetím největším městem na Vysočině patří nenávratně minulosti. Od poloviny devatenáctého století zaznamenává populační křivka již jen pokles bez ohledu na počty obyvatel ve vztahu ke konkrétně historickému členění obce, jak tomu bylo v minulosti v případě Židovského města či Kateřinova a v osmdesátých letech dvacátého století správního začlenění obcí Janovice, Stáj, Záborná, Hrbov a Nové Dvory a stavu při sčítání lidu 1. března 2001. U některých údajů je proveden přepoččet na srovnatelné území.

Průměrný počet obyvatel se v 19. století pohyboval na čísle 5200, ve 20. století to bylo zhruba o jeden tisíc obyvatel méně. Zcela opačný vývoj zaznamenala okolní okresní města Jihlava, Německý (Havlíčkův) Brod a zejména Žďár nad Sázavou, kde došlo k výraznému nárůstu počtu obyvatel. Podíl polenských obyvatel se po celé uvedené období snižoval i ve vztahu k počtu obyvatel žijících na území současné České republiky. Podíl polenských vyjádřený v roce 1869 koeficientem 0,68 ve sledovaných desetiletích trvale klesal až na 0,42 v roce 2001. V současné době se Polná řadí mezi 367 obcí České republiky ve velikostní skupině 2000-4999 obyvatel, ve kterých žije

11 % populace ČR. Jen přibližně stovka obyvatel chyběla, aby se Polná mohla při novém správním členění zařadit mezi obce nad 5000 obyvatel. Snad tedy příště, možná už v Evropské unii. Výsledky sčítání lidu, domů a bytů k 1. březnu 2001 i ta minulá sčítání vypovídají o populačním vývoji naprosto přesvědčivě. K poklesu populace došlo po první světové válce z jejichž zákopů na srbské, ruské, karpatské a italské frontě se nikdy nevrátilo 256 mužů z Polné a blízkého okolí. Druhá světová válka si vyžádala 81 lidských životů z řad místních židovských obyvatel – obětí holocaustu, odbojářů proti nacistické okupaci, totálně nasazených do Velkoněmecké říše a účastníků revolučních dnů v květnu 1945.

Po skončení druhé světové války se na poklesu počtu obyvatel podílela migrace do míst, která nabízela více pracovních míst než poválečná Polná. Lidé odcházeli do blízké Jihlavy, vzdálenějšího Brna a Prahy, ale i do pohraničí. Polná a okolní obce se lidově řečeno vylidnily. V roce 1950 vykázalo město nejnižší počet obyvatel z celého dvacátého století – 3559. V osmdesátých letech došlo ke správnému začlenění čtyř okolních obcí a počet obyvatel se ve statisticky sledovaných údajích o Polné zvýšil na 5025 v roce 1980. V devadesátých letech zaznamenal opět snížení pod hranici pěti tisíc, jak vyplývá z následujícího přehledu (rok/počet obyvatel): 1991/4685, 1992/4691, 1993/4757, 1994/4796, 1995/4795, 1996/4794, 1997/4825, 1998/4840, 1999/4846, 2001/4888.

V posledních dvaceti letech minulého století se výrazně snížil počet obyvatel ve věku 0 – 14 let z 1314 obyvatel v roce 1980 na 861 k 1. březnu 2001, což představuje pokles o 35 %.

Polenské ženy se na konci století podílely na celkovém počtu obyvatel 50,8 procenty; na počátku století činil jejich podíl 52,2 %.

Příznivěji pro ženy vyplývá jejich podíl ve věkové skupině obyvatel nad 60 let, kde představuje 60 % této věkové skupiny. V uvedené věkové skupině žilo 1. března 2001 celkem 932 osob, z toho 337 mužů a 495 žen. Polenské ženy jsou zřejmě odolnější a mužské pokolení výrazně přežívají. Přejme jim to.

Počet trvale obydlených domů a bytů.

Opačný trend ve srovnání s počtem obyvatel zaznamenal domovní a bytový fond. Počet trvale obydlených domů a zejména bytů se ve druhé polovině dvacátého století zvyšoval, o čemž přesvědčí údaje ze sčítání k 1. březnu 2001. V průměrném počtu osob trvale obydlených bytů je Polná srovnatelná s těmito údaji za okresy současného kraje

Vysočina. Výrazně vzrostla celková kultura bydlení a také vybavenost domácností ve srovnání s první polovinou dvacátého století, kdy početné rodiny obývaly jednu místnost bez příslušenství, jak tomu bylo u obyvatel v areálu místního zámku, v bývalé lokalitě nazývané Kandie i jiných místech.

Obytné místnosti mnohých domů často sloužily současně k provozování živností švadlen, krejčích, kožešníků, obuvníků, ale i k výuce hry na hudební nástroje, agenturám pojišťoven. Svá povolání zde vykonávali i takzvaní domácí dělníci pracující zejména pro obuvnické firmy. V obytných domech měli v sousedství jejich obytných místností své ordinace praktičtí lékaři a dentisté.

K současnému stavu domů a bytů dodejme, že v roce 2001 zde bylo 202 neobydlených bytů z celkového počtu 1658. K rekreaci bylo používáno 82 bytů, přechodně obydlených bylo 33 bytů a 37 bylo vykázáno jako nezpůsobilých k bydlení.

O současném stavu úrovně bydlení vypovídají údaje o velikosti a průměrných počtech obyvatel na jeden trvale obydlený byt:

	Průměrný počet osob		
	osob	obytných místností 8 a více m ²	Osob na 1 obytnou místnost nad 8 m ²
	Na 1 trvale obydlený byt		
Česká republika	2,69	2,66	1,01
Vysočina	2,90	2,84	1,02
Jihlava	2,83	2,70	1,03
Havlíčkův Brod	2,87	2,92	0,99
Pelhřimov	2,83	2,83	0,99
Třebíč	2,92	2,94	1,00
Žďár nad Sázavou	3,00	2,80	1,07
Polná	2,90	2,80	1,06

Ekonomická aktivita obyvatelstva.

Úvodem k této části nezbývá než konstatovat, že průmyslová revoluce, období přechodu od manufakturní ke strojové velkovýrobě, probíhající v českých zemích od konce první čtvrtiny 19. století, Polnou zcela minula. Zastupitelům města se bez rozdílu politické příslušnosti nepodařilo ani v minulém století přes veškerou snahu získat pro město

významnějšího investora ze soukromého, veřejného či státního sektoru. Ve své podstatě pokračovala stagnace hospodářského rozvoje města z druhé poloviny 19. století ze známých příčin (zničujícího požáru města, prusko-rakouské války, zaostalosti cechovního způsobu soukenické výroby, nedostatek finančního kapitálu, vzdálenost od hlavní železniční trati).

Na počátku 20. století charakterizovala hospodářský život především činnost středních a spíše menších firem. Na tři stovky živností a obchodů poskytovaly pracovní příležitost rodinným příslušníkům i dalším obyvatelům města. Ze zpracovatelského průmyslu působily v tomto období ve městě malé podniky průmyslu potravinářského (škrobárny, pivovary, mlýny), průmyslu kožedělného (tovární výroba obuvi, koželužny), které ve třicátých letech postihla hospodářská krize a ve druhé polovině dvacátého století nepřežily, stejně jako většina živností, socialistickou industrializaci. Buďme objektivní. V programu socialistické industrializace si nesmírně pomohl nedaleký Žďár nad Sázavou s vybudováním strojírenského komplexu „na zelené louce“. Pozadu nezůstala ani okresní města Jihlava a Havlíčkův Brod podle známého úsloví „bližší košile než kabát“. V Polné došlo ve druhé polovině dvacátého století k růstu v oborech textilního a oděvního průmyslu (výstavba textilky v lokalitě Za Nádražím), dřevozpracujícího (dřevarařský kombinát Na Podhoře), výroby kovového zboží (TKZ v ulici Havlíčkova). Ve všech uvedených podnicích došlo v devadesátých letech k modernizaci výroby, růstu produktivity práce a růstu produkce. V devadesátých letech vzniklo několik soukromých podniků s menším počtem zaměstnanců. V procesu restrukturalizace neobstál a ve druhé polovině století zanikl nově vybudovaný podnik na výrobu laboratorních přístrojů.

K výraznému zvýšení počtu pracovních příležitostí pro obyvatele města ani v tomto období nedošlo.

Nedostatek pracovních příležitostí v průběhu celého dvacátého století měl za následek úbytek obyvatelstva i celkového chudnutí kraje. Prvá polovina dvacátého století se v Polné projevovala velkou nezaměstnaností. Zejména koncem dvacátých a počátkem třicátých let v době světové hospodářské krize. V roce 1927 zůstalo bez práce sto obuvnických dělníků, v roce 1930 nenalezlo práci tři sta dělníků. Ještě v roce 1938 bylo ve městě na 350 nezaměstnaných nebo jen částečně zaměstnaných občanů, a to i přesto, že již v roce 1938 hospodářská krize v ČSR odeznívala, neboť při hrozbě akutního ohrožení republiky

Německem docházelo k rozvoji zbrojní výroby a s ní souvisejících odvětví. V Polné, kde tento průmysl chyběl, se situace nezaměstnaných nezlepšila. Hospodářský pokles, který bylo možno zaznamenat v předcházejících obdobích, se nepodařilo zastavit ani po druhé světové válce. Průmyslové podniky, pokud některé tak bylo možno nazvat, poskytovaly v průměru 300 pracovních míst. Z Polné dojíždělo denně v tomto období za prací více jak 350 osob. V roce 1981 dojíždělo za prací již 645 osob z 2549 v produktivním věku. Podle výsledků sčítání lidu v roce 2001 pracuje v jiné obci ČR 861 osob z 2328 pracujících obyvatel města. V Polné představuje tento podíl pracujících v jiné obci 36,7 % a odpovídá celostátnímu průměru, který činí 36,7 %. Podstatně vyšší počet pracujících dojíždí za prací z okolních obcí, jak vyplývá z následujícího přehledu.

Podíl z celkového počtu pracujících s pracovištěm v jiné obci k 1. 3. 2001			
Obec	%	Obec	%
Polná	36,7	Stáj	72,9
Brzkov	69,2	Věžnička	89,1
Dobrouťov	75,8	Záborná	74,2

Pro Polnou je současný stav ekonomické aktivity obyvatel podle výsledku posledního sčítání lidu ve srovnání s celostátním, krajským a okresním podílem velmi příznivý, jak vyplývá z dále uvedených statistických údajů v tabulce.

Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity k 1. 3. 2001

	MUŽI	ŽENY	CELKEM	PRACUJÍCÍ V JINÉ OBCE ČR
ČESKÁ REPUBLIKA	51,1	39,3	45,0	36,7
VYSOČINA	51,5	38,2	44,8	42,6
JIHLAVA	53,4	41,0	47,1	34,2
POLNÁ	53,9	41,6	47,6	37,0
POLNÁ ABS.	1296	1032	2328	861

Náboženské vyznání.

Dlouhodobě statisticky sledovaným údajem je vztah obyvatelstva k náboženskému vyznání. Vždyť již v roce 1651 bylo vydáno císařské nařízení k provedení soupisu obyvatelstva podle víry.

V této oblasti došlo v minulém století k výrazným změnám, zejména po rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku samostatného Československa po první světové válce. Nejvýrazněji se to projevilo ve vztahu obyvatelstva k Církvi římsko-katolické, což se projevilo i v Polné, na počátku století ještě silně katolické. Podíl věřících občanů je v Polné, a zejména v okolních obcích, ve srovnání s celostátním průměrem ve vztahu k římsko-katolické církvi příznivý, jak vyplývá z připojeného přehledu údajů k 1. březnu 2001 při sčítání lidu, domů a bytů. Mezi polenskými občany činí podíl věřících 44 % proti celostátnímu podílu 31,7 %. Nejsilněji je v Polné zastoupena tradičně Církev římsko-katolická. V roce 1921 začala v Polné také působit Církev československá, která získala ve městě přes 400 věřících. Při sčítání lidu v roce 1930 se v tehdejších soudním okrese Polná hlásilo k této církvi 339 věřících. Při posledním sčítání v roce 2001 jich bylo v Polné pouze 16. Pokud jde o počty věřících Církve římsko-katolické lze uvést za Polnou statisticky zjištěné údaje o počtu věřících za následující období: v roce 1900 – 4885 věřících (97,4 %), v roce 1930 – 3458 (84,3 %), v roce 2001 – 2065 (42,2 %). V soudním okrese Polná bylo v roce 1930 registrováno 7704 věřících římsko-katolického vyznání, tj. 91,2 % z celkového počtu obyvatel.

Z uvedených údajů vyplývá, že k výraznému poklesu podílu věřících došlo ve druhé polovině dvacátého století. Údaj za soudní okres Polná v roce 1930 jen dokumentuje vyšší podíl věřících v okolních obcích ve srovnání s Polnou. Tento stav podle výše zmíněných údajů trval i v roce 2001. V Polné poklesl počet věřících u této církve v průběhu století téměř o 60 %. Proti tomu ke konci století se výrazně zvýšil počet občanů bez vyznání a občanů, kteří se k náboženskému vyznání při sčítání lidu nevyjádřili.

Pro úplnost ještě dodejme, že v České republice je nejmenší procento (32 %) vyznavačů jakékoli víry ze všech evropských zemí. Například Rusko (50 %), Německo (70 %), Francie (80 %), Polsko (91 %), Španělsko (96 %). Vyšší podíl věřících nad 40 %, kam patří se 44 % Polná, vykazuje pouze deset okresů z celé České republiky.

OBYVATELSTVO PODLE NÁBOŽENSKÉHO VYZNÁNÍ

1. března 2001

VYZNÁNÍ	ČR		VYSOČINA		JIHLAVA		POLNÁ		STÁJ		ZÁBORNÁ		BRZKOV		DOBROU- TOV		VĚŽNÍČKA	
	tisíce obyv.	%	tisíce obyv.	%	tisíce obyv.	%	tisíce obyv.	%	obyv.	%	obyv.	%	obyv.	%	obyv.	%	obyv.	%
OBYVATELSTVO CELKEM	10293		521		109		4888		185		207		254		235		119	
BEZ VYZNÁNÍ	5999		215		55		2016		30		41		29		42		33	
	58,3%		41,0%		49,4%		41,2%		16,2%		19,8%		11,4%		17,4%		27,7%	
VĚŘÍCÍ CELKEM	3258		240		42		2152		140		142		136		176		81	
	31,7%		46,1%		38,4%		44,0%		75,7%		68,6%		53,3%		74,9%		68,1%	
CÍRKEV ŘÍMSKO-KATOLICKÁ	2710		217		38,2		2065		140		136		126		175		73	
ČESKOBRATRSKÁ EVANGELICKÁ	137		9		1		6		-		1		-		-		-	
CÍRKEV ČSL HUSITSKÁ	96		2		-		16		-		-		-		-		-	
OSTATNÍ	315		12		1,7		65		-		5		10		1		-	
NEZJIŠTĚNO	1036		66		10,5		720		15		24		89		17		5	

Obyvatelé židovského vyznání.

O vývoji a zániku židovské populace vypovídají následující údaje o počtu židovských obyvatel Polné (rok/počet obyvatel): 1724/305, 1830/770, 1880/338, 1890/288, 1900/122, 1932/63, 1941/31, 1950/0, 2001/0.

Židovská komunita existovala v Polné pravděpodobně od konce 15. století. V roce 1830, kdy dosáhla vrcholu (770 obyvatel židovského původu), se podílela dvanáctiprocentním podílem na počtu obyvatel města. Nepříznivý vývoj populace v dalších letech byl ovlivněn požárem (1863), který zničil téměř celé město a následným hospodářským úpadkem. Koncem 19. století se o pokles zasloužila vlna antisemitismu vyvolaná neslavně známou hilsneriádou. Genocidu polenského ghetta završila nacistická okupace transportem zbytku židovských obyvatel města do koncentračních táborů. Holocaust přežili jen tři polenští židé, ti se však po válce do Polné nevrátili.

Obyvatelé podle národnosti.

O tom, že Polná byla v minulosti osídlena téměř výlučně obyvateli české národnosti vypovídají následující údaje:

Rok	1880	1890	1900	1930	2001
národnost česká	5151	4888	5002	4071	4707
podíl v %	97	99,3	99,8	99,3	96,3
národnost německá	158	47	11	-	1
ostatní	-	-	-	-	48
nezjištěno	-	-	-	-	132

V údajích za rok 2001 jsou zahrnuty i připojené části; v ostatních je 21 obyvatel národnosti moravské, 23 slovenské a 4 polské, 132 obyvatel národnosti při sčítání k 1. březnu 2001 neuvedlo.

Závěrem je nutné upozornit čtenáře, že tento příspěvek si neklade za cíl vyhodnotit vyčerpávajícím způsobem veškeré sociálně ekonomické jevy, které působily v minulém století v Polné. K tomu je povolanejší instituce. Jedinou snahou bylo, poskytnout alespoň některé údaje pro zájemce o dění v Polné, především čtenářům POLENSKA.

Počet obyvatel domů, bytů
20 století

Rok		1900	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Počet obyvatel ČR	(tis.)	9372	10079	10010	10674	8896	9572	9808	10292	10309	10293
Počet obyvatel Polná	1	5013	4526	4188	4101	3559	4035	3939			
	2								5025	4685	4888
Počet trvale obyd- lených domů Polná	1	568	562	567	665	809	805	829			903
	2	778							1067	1154	1060
Počet trvale obyd- lených bytů Polná	1							1159			1474
	2								1565	1688	1658

Pramen: ČSÚ

Údaje v řádce 2 včetně připojených obcí Janovice, Skryšov, Hrbov, Nové Dvory, v roce 1980 pak navíc i s obcemi Záborná a Stáj

Rok		1677	1832	1836	1841	1845	1850	1865	1869	1880	1890
Počet obyvatel ČR	(tis.)	2000			6369		6792		7617	8222	8665
Počet obyvatel ČR Polná		1372	4200	4926	5091	4956	5971	6100	5195	5309	4923
Počet domů Polná				481	484	536			571	571	569

1677- Pamětní kniha děkana V. V. Čapka

1832-1845 -Pamětní knihy města Polné, F. Pojmon: "Polná"

1865- Pamětní knihy města Polné

1850- ČSÚ Praha

1869-1890 ČSÚ Praha

POČTY OBYVATEL

1. 3. 2001

POČTY OBYVATEL R.	1900	2001	INDEX
ČR (v tisících)	9372	10293	109,8%
JIHLAVA	28090	50958	181,4%
HAVLÍČKŮV BROD	7837	24481	312,4%
ŽDÁR NAD SÁZAVOU	3529	24434	692,4%
POLNÁ (1)	5013	4292	85,6%
POLNÁ (2)	6022	4888	81,2%

1) Polná

2) Polná včetně místních částí (Janovice, Skryšov, Nové Dvory a Hrbov)
podle údajů ČSÚ k 1. 3. 2001 s úpravou k r. 1900

POČTY OBYVATEL A DOMŮ

OBEC	POČET OBYVATEL			OBYDLENÉ DOMY		
	1900	2001	INDEX	1900	2001	INDEX
JANOVICE	521	185	35,5%	73	49	67,1%
NOVÉ DVORY	169	148	87,6%	33	38	115,2%
POLNÁ	5013	4292	85,6%	565	903	159,8%
SKRÝŠOV		21	-	-	9	-
STÁJ	279	185	66,3%	53	47	88,7%
ZÁBORNÁ	333	207	62,2%	54	64	118,5%
BRZKOV	322	254	78,9%	49	60	122,4%
DOBROUTOV	472	235	49,8%	78	70	89,7%
HRBOV	359	242	67,4%	53	61	115,1%
VĚŽNÍČKA	238	119	50,0%	40	33	82,5%

R. 1900 Janovice včetně Skryšova

Použité prameny:

ČSÚ – Předběžné výsledky sčítání lidu, domů a bytů 1. 3. 2001 (ČSÚ 13-6106-01)

ČSÚ – *Lexikon obcí*

kolektiv autorů: *Polná 1242-1992*

Pojmon, F.: *Polná*

Stanislav Sobotka

Zrušení roboty na Polensku

Príspevkem v Polensku č. 1/2001 byl ukončen přehled povinných osob v soudním okrese Polná. Jejich robota a ostatní povinnosti vůči vrchnosti byly ve vyvazovací tabele převedeny v peněžní náhradu – jistinu výkupní a zaknihovány v gruntovních knihách. Zákonem ze dne 7. září 1848 (viz Polensko č. 1/1999) byla peší robota u podruhů a domkářů odstraněna bez náhrady vrchnosti.

V dalších vydáních Polenska budou uváděny zbývající poddaní obcí Ditrichštejnského panství jejichž povinnosti byly **odepsány bez náhrady**. (Materiál je uložen v Zemském archivu v Brně – oddíl F 188).

Brzkov

Vít Jekl - čp. 2, Jan Musil - čp. 4, Martin Novotný - čp. 8, Jakub Mokrý - čp. 9, Jakub Rychtecký - čp. 10, František Jambor - čp. 11, Štěpán Bořil - čp. 17, Jan Joukl - čp. 19, Kašpar Vlček - čp. 21, Vavřinec Rychtecký - čp. 28, Jakub Krčál - čp. 29, František Škaroupek - čp. 30 a Jan Musil - čp. 35.

Všichni poddaní měli povinnost 13 dnů pěší roboty ročně, dále úhradu činže z domku (čp. 10) 7 krejcarů víd. č. a z domku (čp. 21) 3 kr. víd. č. ročně. Dále byla prominuta činže z přediava u všech těchto usedlostí, mimo čp. 17, 21 a 35 po 12 kr. ročně, celkem 2 zl. víd. čísla. (Pozn.: Vyvázání z roboty s náhradou uvedeno v Polensku č. 1/1999).

Hrbov

František a Kateřina Klímovi - čp. 2, Jan a Anna Brabcovi - čp. 3, Marie Hausvaterová - čp. 4, Vojtěch a Kateřina Laškovi - čp. 5, Vavřín a Kateřina Paříkovi - čp. 6, Josef a Terezie Klímovi - čp. 7, Marie a Václav Havlíčkovi - čp. 9, Petr Kohout - čp. 10, Vojtěch a Františka Bernardovi - čp. 11, František a Františka Dvořákovi - čp. 12, Josef a Františka Paříkovi - čp. 13, Ondřej Pařík - čp. 14, František Pařík - čp. 18, Matěj Šimek - čp. 20, František a Marie Pruknarovi - čp. 24, Jan Metal - čp. 25, Jan Urban - čp. 26, Jan a Kateřina Krčálovi - čp. 27, Martin a Veronika Brabcovi - čp. 29, Jakub a Magdalena Krejzlovi - čp. 32, Martin Sobotka - čp. 33, Tadeáš a Johana Dvořákovi - čp. 36, Šimon Pařík - čp. 37, Martin a Kateřina Urbanovi - čp. 38, František a Johana Urbanovi - čp. 40, František a Kateřina Brabcovi - čp. 44, Ondřej Chalupa - čp. 47, Matěj Brabec - čp. 48, Josef Frühbauer - čp. 49, František a Magdalena Šimkovi - čp. 50, Petr a Františka Klusáčkovi - čp. 51, Martin Chalupa - čp. 52 a Václav Dvořák - čp. 53.

V gruntovních domcích čp. 2, 3, 5, 6, 9, 10, 12, 25, 27, 33 a 40 měli poddaní povinnost 26 dnů pěší roboty, ostatní usedlosti po 13 dnech pěší roboty ročně, to je celkem 572 dnů. V usedlostech čp. 3 a čp. 13 byla prominuta povinnost odvádět činži z přediava po 6 kr., v ostatních domcích po 4 kr., celkem musela obec odvádět z přediava 2 zl. 16 kr. víd. č. Obyvatelům domku čp. 3 byla prominuta činže 1 zl. víd. č. ročně. (Pozn.: Vyvázání roboty s náhradou uvedeno v Polensku č. 3/1999).

Zemřel divadelní ochotník Josef Štunc

Dne 30. července 2002 zemřel v jihlavské nemocnici ochotník Josef Štunc, nar. v Polné 9. července 1915. V dětství žil s rodiči v „Bakalářském domě“ na Husově náměstí.

Josef Štunc byl původně sklářem. Ze zdravotních důvodů však změnil zaměstnání a mnoho let působil jaké strážný v textilním závodě Pleas v Polné. Se všemi zaměstnanci velmi dobře vycházel, lidé ho měli rádi. Oblibu si získal především svým věčným optimismem, který kolem sebe neustále rozléval. Měl dar od Boha – rozesmát v každé situaci. Jeho vrozené komediantství mu předurčilo dlouholetou činnost v polenské kultuře. Nejdříve působil v divadelním spolku Merkur, potom v souboru Jiří Poděbradský. Během své přes 60 let trvající činnosti sehrál bezpočet divadelních rolí, účinkoval v řadě estrádních pořadů, v období první republiky organizoval mikulášské a vánoční besídky pro děti; při oslavách 750 let nejstarší písemné zmínky o Polné ztělesnil v historickém průvodu dominantní postavu - českého krále Jiříka z Poděbrad.

V jednom ze svých rozhovorů poskytnutých členům Klubu Za historickou Polnou se zmínil i o tom, jak se v předškolním věku často stýkal s pětiletým Bohumilem Hrabalem (rodiče slavného spisovatele bydleli v měšťanském pivovaru). Vzpomínal, jak malého Bohouška při dětských hrách po jednom klukovském „konfliktu“ hnali pivovarskou uličkou z náměstí až do pivovaru, zde ho dohonili a zavřeli do kůlny; malý Hrabal řval, až přiběhl sládek a otevřel mu; kluci ze strachu utekli. Josef Štunc byl zřejmě poslední z Poleňáků, který Hrabala v dětství osobně znal.

Počátkem tohoto roku Josef Štunc obdržel za svou celoživotní činnost ocenění města Polné. Na videozáznamu pořízeném ze setkání se starostou města Jindřichem Skočdopole, příbuznými a přáteli na radnici v Polné je zachycen, jak mj. zpívá jeden z dobových kupletů. Z nahrávky vyzařuje dobrá nálada, energie a vitalita... Uběhlo jen několik měsíců a „náš“ Josef Štunc již tu není s námi.

Pohřbu se zúčastnilo mnoho lidí – příbuzných, sousedů, známých, divadelních přátel. Za ochotníky se s nestorem polenského divadla rozloučil herec Václav Vlk z Dobroutova; slova na cestu „do věčnosti“ zveřejňujeme s jeho souhlasem:

Poslední rozloučení s panem Josefem Štuncem

Ach, vše mi berete, můj vavřík i mou růži!
Jen berte, jedno přec vždy zůstane tu muži,
co s sebou odnesu, co večer vrátím Bohu,
až s dvorným pozdravem se vznesu nad oblohu,
co nemá trhlíny, ni skvrny v triumf jistý,
navzdor to odnesu... To je... co? Znak svůj čistý.

Vážená rodino, vážení smuteční hosté! Případl mi smutný úkol rozloučit se s divadelním ochotníkem, jedním z nejzasloužilejších, s nestorem polenského divadla – panem Josefem Šturcem.

Básník Fráňa Šrámek napsal verše:

Toť prosté je, že zatlačili oči, toť prosté je, že umíráček zněl.
I hrob že vykopali. Je prosté vše a smrt je nejprostší,
kdy seje nevíš a náhle sklízí.

Dnes stojíme nad hrobem, smrt si vybrala a my ztrácíme přítele, kolegu – herce stovek rolí tragických, charakterních i veseloherních. Všechny je sehrál vždy přesvědčivě, s chutí a nadšením. Odchází člen ochotnické gardy a v řadách našeho souboru zůstane citelná mezera.

Milý příteli Pepíku, nám zbývá poděkovat Ti za příkladnou práci v kulturní sféře, za vše, co jsi pro polenské divadlo vykonal. Děkujeme za Tvé přátelství a úpřímný vztah k ostatním vrstevníkům i těm mladším, kterým jsi ochotně předával léty nabyté zkušenosti. Děkujeme za Tvůj optimismus a humor, za všechna povzbudivá slova, za kamarádství. Budiž čest Tvé památce!

A ještě mi prosím dovolu vyslovit jedno poděkování.

Vážená paní Šturcová, Vám patří náš vřelý dík za to, že jste měla pro svého manžela a jeho lásku k divadlu pochopení a trpělivost. Děkujeme.

v Polné 5. 8. 2002

připravil Klub za historickou Polnou.

Nakladatelství Linda Polná vydalo v druhé polovině srpna publikaci *Biografický slovník Polenska* (náklad 1000 ks, cena 120,- Kč). Na 226 stranách jsou zachyceny životopisy 279 významných rodáků a obyvatel regionu včetně žijících. Ve výběru jsou zařazeni spisovatelé, sportovci, fotografové, výtvarníci, hudebníci, politici, vynálezci, řemeslníci atp. Knihu lze objednat na adrese: Linda, Husovo nám. 22, 588 13 Polná.

Na podzim vyjde v nakladatelství Linda historická studie Dr. Lubomíra Sršně: *Adolf Pulzer, rodák z Polné, židovský malíř portrétů v Praze 19. století* (cca 50 stran, 14 obrazových příloh). Předběžnou objednávku můžete rovněž zaslat na výše uvedenou adresu.